

بررسی وضعیت سفال کلپورگان سراوان

ناصر حسین بر

کارشناس علوم اقتصادی

مقدمه

نیاز به آفرینش در تمامی اعصار همیشه منشأ خلق آثار جاودانه‌ای در تاریخ شده است و انسان همیشه درصدد بوده این غریزه را به صورتی بدیع و جاودانه ارضاء نماید و از لحظه‌ای که با نزدیکی گل و آتش آشنا شد متوجه شد که می‌توان به این صورت اشیائی خلق کرد که می‌توانند برای قرن‌های متمادی به همان صورت باقی بمانند و به این ترتیب رشد و پیشرفت محیط اطراف خود و نوع نگرش خود را روی قطعه‌های گل حک نمود.

به طوری که هم اکنون باستان‌شناسان از یک قطعه سفال تمامی خصوصیات و همچنین چگونگی انحطاط یک جامعه را حدس می‌زنند و این دلیل شناخت و حفظ این هنر را اهمیتی دوچندان بخشیده است. در این نوشته نیم نگاهی است به این هنر در منطقه کلپورگان سراوان و علت اینکه آن را محدود به منطقه کلپورگان کرده‌ایم همان ویژگی‌های منحصر به فرد این هنر، در تمام جهان می‌باشد که سفال کلپورگان را از بقیه مناطق متمایز کرده است.

امید است مطالب و نوع نگاه ما به سفال کلپورگان، توجه مسئولین و دست‌اندرکاران را در این مورد خاص جلب نماید که عدم اهمیت به سفال کلپورگان، ما را مجبور خواهد کرد که در سال‌های آتی آن را فقط در موزه‌ها جستجو نماییم.

تاریخچه سفال

سفالگری هنری ظریف، صنعتی حساس و از ابداعات اصیل و اولیه بشر است که درباره پیدایش آن نظریات مختلفی ارائه شده است. شاید هم دلیل پی بردن بشر به استفاده از این صنعت، اتفاقی مثل سفت شدن تکه گلی در کنار آتش هنگام طبخ غذا بوده باشد.

اما به هر حال، یک تکه سفالینه، با ویژگی‌هایی که داراست حاوی اطلاعات گویایی از شیوه تفکر، مذهب، هنر و سرانجام تاریخ ارتباطات ملت‌ها با یکدیگر است. اگرچه سیر تکاملی این هنر چندان روشن نیست اما قطعات ظروف ساخته شده در ۳۵۰۰ سال قبل از میلاد نشان از مهارت سازندگان آن دارد. ابتدایی‌ترین قطعات سفال در کوه‌های بختیاری به دست آمده که زمان آن به حدود ۱۰ هزار سال قبل متقارن با هزاره ششم قبل از میلاد می‌رسد. در حالی که زمان ابداع کوره سفالگری را هزاره ششم قبل از میلاد تخمین زده‌اند. به گفته جی. کلارک صنعت سفالگری را گویا نخستین بار در حدود ده هزار سال پیش زنان اختراع کردند، به طوری که گفته می‌شود سفالگری پس از سبذبافی کهن‌ترین هنر است.

همچنین بررسی باستان‌شناسان روی آثار به دست آمده در ۳۰۰۰ سال قبل نشان می‌دهد که روش کار سفالگری به این صورت بوده است که ابتدا خاک رس را کوبیده، اغلب آن را الک کرده و به وسیله چرخ دستی انواع اشیاء سفال را ساییده و با دوغ‌آبی که از خاک رس بسیار نرم و آب تهیه می‌شد سطح ظرف‌ها را می‌پوشانیدند و با رنگ اغلب (سیاه) روی آنها نقاشی می‌کردند. همچنین می‌توان اظهار داشت که ردپای صنعت سفال بیشتر در هفت هزار سال قبل از میلاد به وضوح دیده می‌شود و بررسی‌های باستان‌شناسان نشان می‌دهد که اختراع چرخ سفالگری قدمتی در حدود پنج هزار سال قبل از میلاد دارد و ابتدایی‌ترین آن را در تپه‌های سیلک در اطراف کاشان یافته‌اند.

جی. کلارک مناطق اصلی ظهور سفالگری را درهٔ مکزیک، مناطق سرخپوستان آمریکای شمالی، شمال تایلند و بخش‌هایی از آفریقای شمالی و ایران، بلوچستان، کردستان، گیلان و سرانجام ژاپن می‌داند.

تاریخچهٔ سفال در استان سیستان و بلوچستان

یافته‌های باستان‌شناسان نشان می‌دهد سفال‌های قدیمی پیدا شده در استان حاکی از ارتباط این محل با «خراسان بزرگ» آن دوره است که امروز به نام «جمهوری ترکمنستان» شناخته می‌شود، در حالی که سفال‌های جدیدتر نشان از تأثیر تمدن‌های «دشتسند» (هندوستان) دارند. رنگ سفال پیدا شده در شهر سوخته «نخودی» (خاکستری) و سیاه روی زمینه‌های خاکستری و رنگ قرمز روی زمینهٔ خاکستری است.

اورال اشتاین باستان‌شناس مجاری‌الاصل انگلیسی در منطقهٔ بلوچستان حفاری‌های بسیار مهمی انجام داده است، از جمله شناسایی تپهٔ چاه‌حسینی که در ۹۲ کیلومتری جنوب کوه بزمان در بخش بمپور واقع است که دارای سفال‌های سادهٔ منقوش بوده و شباهت زیادی با تپهٔ یحیی و بمپور دارد و طبق نظر کارشناسان قدمت این سفال‌ها به دو هزار سال قبل از میلاد می‌رسد.

در حال حاضر در روستای کلپورگان سراوان و روستای کوهکم سرباز از توابع ایرانشهر به صورت کاملاً فعال و در روستای اولنچکان، گیگ شادیگور، از توابع ایرانشهر به صورت نیمه فعال زنان بلوچ به تولید سفال اشتغال دارند. از دیگر مناطق بلوچستان محلی به نام ماگون در ناحیهٔ چهل دختران در فنوج است. این منطقه و مناطقی چون تپه‌های «ده قاضی» و پیرکنار، قلعه‌های «سردگاه»، «دامبیان»، سه کندگی و مولا قرار گرفته‌اند که همگی دارای سفال گونهٔ بمپور هستند.

سفال کلپورگان

کلپورگان از لغت کلپوره، نام گیاهی با مصرف دارویی ویژهٔ این منطقه می‌باشد. کلپورگان روستایی است در ۲۵ کیلومتری شهرستان سراوان که در ۳۹۰ کیلومتری جنوب زاهدان قرار گرفته است.

شغل اکثریت مردم، کشاورزی و محصولات عمده آن عبارت‌اند از: خرما، مرکبات، و سبزی‌ها. اما تنها مشخص‌های که کلپورگان را از بقیه مناطق متمایز کرده، سفالگری آن است که تکنیک ساخت آن یعنی در حدود بین ۴ تا ۶ هزار سال قبل هنوز دست نخورده باقی مانده و تنها کارگاهی که هنوز به شیوه بدری فعال و پابرجا کارش را ادامه می‌دهد کارگاه کلپورگان است. این کارگاه خود به تنهایی راوی تاریخ تمدنی ۶ هزار ساله، بیانگر بنیان اصلی هنر سفالگری، نوع معیشت مردم این منطقه است و اینکه برخلاف همسایگان احتمالی‌شان، این مردم شهرنشین بوده‌اند تا چادرنشین، زیرا لازمه ساخت و ایجاد کارگاه اقامت طولانی در محل می‌باشد.

همچنین این هنر متعلق به زنان بوده است زیرا مردها برای شکار یا کشاورزی بیشتر در تحرک بوده‌اند بنابراین فرصت این کارهای ظریف را نداشته‌اند و آثار موجود مثل ظرف عود دودکن (سوچکی) نشان از باستانی بودن منطقه دارد.

آنچه سفالگری کلپورگان را متمایز نموده ویژگی‌های منحصر به فرد آن است، از جمله:

- ۱- تمام امور ظریف را زنان انجام می‌دهند و مردان فقط کارهایی مثل درست کردن گل، پختن سفال و ... را انجام می‌دهند.
- ۲- تنها منطقه‌ای در دنیا است که برای تهیه سفال از چرخ سفالگری استفاده نمی‌شود و تمام سفالینه‌ها با تکنیک‌های صنعتی و بدیع دست انجام می‌گیرد.
- ۳- در سفالینه‌ها لعاب به کار نمی‌رود.
- ۴- طرح‌ها و نقشهای آن معمولاً متشکل از یک دایره توخالی، یک دایره توپر و یک خط می‌باشد که با هم ترکیب یافته‌اند.
- ۵- ماده تزئین‌کننده آن رنگی است از سنگ تیتوک.

طرز تهیه سفال در کلپورگان

خاک از فاصله ۲ تا ۳ کیلومتری کارگاه یعنی معدن خاک رس مشکوتان تأمین می‌شود. خاک در قدیم توسط چهارپایان یا سبدهای مخصوص (کچو) به کارگاه حمل می‌شد اما امروزه به وسیله بیل مکانیکی از زمین برداشت و با کمپرسی به کارگاه حمل می‌شود.

تهیه گل رس

برای جداسازی ناخالصی از خاک، ابتدا آن را سرند نموده، سپس در حوضچه دوطبقه‌ای می‌ریزند و به آن آب اضافه می‌کنند (شستشوی خاک). سپس خاک را داخل آب به هم می‌زنند تا ذرات خاک در آب به صورت معلق درآیند، بعد دوغاب حاصل را از صافی و لوله به حوضچه دوم {حوضچه‌ای که با اولی اختلاف سطح دارد و پایین‌تر است} منتقل می‌کنند و برای اینکه ناخالصی‌ها از حوضچه اول به حوضچه دوم وارد نشوند معمولاً داخل لوله مذکور چند توری تعبیه می‌کنند تا آخرین ذراتی که در محلول باقی مانده جدا شوند.

دوغاب حوضچه دوم را به مدت دو روز نگه داشته تا آب آن به کلی بخار شود و بعد گل به دست آمده را با مقداری از همان خاک قبلی ورز می‌دهند تا آماده کار شود. در اصطلاح محلی مخلوط به دست آمده گل‌ها جک نام دارد و رنگ آن معمولاً خاکستری متمایل به سبز روشن است اما پس از پخت در کوره به رنگ نارنجی تبدیل می‌شود، تا این مرحله از کار به عهده مردان است اما مراحل دیگر که نیاز به دقت و ظرافت دارند توسط هنرمندان زن انجام می‌شوند. همچنین تمامی مراحل کار با دست صورت می‌گیرد. شاید یکی از دلایلی که زنان همان روش سنتی خود را نسبت به چرخ سفالگری ترجیح می‌دهند همان خاک منطقه است که به راحتی انعطاف می‌پذیرد و به علاوه دارای قدرت چسبندگی زیادی است که نمی‌توان با چرخ سفالگری، مراحل آن را انجام داد.

آنالیز خاک کلبورگان

مواد تشکیل دهنده آن عبارتند از:

- ۱- اکسید سیلیم ۷۰-۵۰ درصد؛
- ۲- اکسید آلومینیوم ۳۰-۲۰ درصد؛
- ۳- اکسید مس + منیزیم (mog+cuo) ۴-۲ درصد؛
- ۴- اکسید پتاسیم و سدیم ۳-۱ درصد؛
- ۵- اکسید تیتانیم آهن دو ظرفیتی ۲-۱ درصد؛

۶- مواد فرار ۵ درصد.

این خاک تا قبل از مخلوط شدن به رنگ خاکستری متمایل به سبز روشن، دیده می‌شود. پس از خیس شدن گل آن به رنگ خاکستری مایل به سبز زیتونی بدل می‌شود.

تکنیک‌های ساخت

تکنیک‌های ساخت سفال این منطقه همان روش‌های چند هزار سال قبل می‌باشند و تنها همین تکنیک ابتدایی و بسیار ساده است که هنر سفالگری کلپورگان را منحصر به فرد جلوه داده است و در همین تکنیک است که می‌توان سیمای چندین هزار ساله تمدن کلپورگان را در ظرافت و نقش و نقوش دستان هنرمند مشاهده نمود.

در این منطقه بیشتر دو نوع تکنیک برای ساخت ظروف به کار می‌رود.

الف: روش پینچ (Pinch)

برای ساختن سفال از این طریق از دیسک‌گردان و سینی که به شکل بشقاب است استفاده می‌کنند که در اصطلاح محلی به بونو مشهور است. به این صورت که ابتدا توده‌هایی از گل ورز داده شده را بر روی بونو که جنسش از سفال هست (معمولاً روی بونو پارچه‌ای برای نجسیدن گل به بونو قرار داده شده است) گذاشته و حفره‌ای به وسیله انگشتان دست در میان آن ایجاد نموده و سپس همراه با چرخش گل بر روی بونو، حفره ایجاد شده توسط انگشتان دو دست را به تدریج، گشاد می‌نمایند که با این عمل دیواره ظرف نازک می‌شود و در حین انجام این عمل از تکه چوبی به طول حداکثر ۲۰ سانتی‌متر استفاده نموده، دیواره ظرف را به جهت‌های مختلف که مناسب کار هستند هدایت می‌نمایند (با این عمل فنی دیواره ظرف در همه قسمت‌های آن یکسان می‌شود). در اصطلاح محلی به این تکه چوب «گل موش» می‌گویند.

ب: روش لوله‌ای یا فتیله‌ای (کویل)

در این روش ابتدا پارچه‌ای را روی بونو پهن نموده کف مورد نظر را از گل می‌برند و روی پارچه قرار می‌دهند و برای ساختن فرم ظرف، گل را به صورت لوله‌های مورد نظر درست نموده، پس از این مرحله ظرف‌ها را در معرض آفتاب قرار می‌دهند تا کاملاً خشک شوند. این کار شاید

چندین روز به طول انجامد. پس از خشک شدن سفال آن را با سنگ مخصوصی (سائونک) مالش می‌دهند و سطح خارجی آن را صیقل می‌دهند. با این عمل سطح سفال خام برای نقاشی آماده می‌شود.

مواد لازم برای تزئین

برای تزئین نقاشی از سنگ تیتوک استفاده می‌کنند. این سنگ در منطقه تپه آچار در کهوران بخش زابل یافت می‌شود و رنگ آن معمولاً قهوه‌ای یا سیاه است. این نوع سنگ نوعی سنگ منگنز است. رنگی که از آن به دست می‌آید قهوه‌ای است و روش کار بدین صورت است که سنگ تیتوک را روی تخته سنگ بزرگی که وسط آن کمی گود است (وانک) سائیده و به صورت پودر درمی‌آورند.

آنالیز سنگ تیتوک

ترکیبات شیمیایی این رنگ عبارت‌اند از:

- اکسید منگنز؛

- سیلس؛

- اکسید آهن سه ظرفیتی.

یعنی دارای ۳۶ الی ۳۹ درصد کوارتز، ۳۵ الی ۳۶ درصد اکسید آهن و اکسیدهای دیگر و همچنین مقداری ناخالصی‌های دیگر است که محتوای بسیار زیاد آهن باعث سیاه رنگ شدن آن به هنگام پخت می‌شود.

طرز نقاشی

ابتدا یک قطعه کوچک از سنگ تیتوک را روی یک قطعه بزرگ‌تر که مقداری آب بر روی آن ریخته شده می‌سایند و با عمل سایش، ذرات حاصل از آن به خوبی در آب حل می‌شوند، سپس

به وسیله یک تکه چوب کوچک به اندازه چوب کبریت که معمولاً از جنس چوب درخت خرماست نقاشی‌ها را روی سفال می‌کشند.

نقش‌ها و طرح‌ها

لازم به ذکر است تمام تولیدات سفالی پس از ساخت، ۱۰ روز در معرض تابش آفتاب قرار گرفته تا کاملاً خشک شوند و قبل از اینکه به کوره بروند به وسیله رنگ تیتوک رنگ آمیزی شده تا ظرف همراه با رنگ در یک زمان پخته شوند.

از نقش‌های محلی می‌توان به:

۱- چت؛

۲- محیلوک؛

۳- گل.

این نقش‌ها اغلب از موقیف‌هایی با ریشه‌های طبیعی تشکیل شده‌اند و بسیار ساده و تا حدی انتزاعی، نقاشی شده‌اند و اکثر این نقوش، به صورت نقطه نقطه و سستی می‌باشند. نقوش در سفال همانند سایر نقش‌ها در دیگر صنایع بومی متأثر از سایر رخدادهای و اتفاقات تاریخی می‌باشند و اگر نگاهی به اکثر نقش‌های بومی بیندازیم متوجه می‌شویم که اکثر طرح‌ها به صورت هندسی روی کار نقش بسته‌اند و در نقش‌ها کمتر نقش حیوانات یا جانداران به چشم می‌آید. حال آنکه طرح‌ها و نقش‌های اولیه بیشتر شکل جانوران و حیوانات بودند و این نشانگر این نکته است که مردم منطقه گرچه سنت دیرینه تکنیک ساخت را تا به حال حفظ کرده‌اند اما به علت باورهای خاص اعتقادی و مذهبی نتوانستند در مورد طرح‌های نقاشی شده آن بی تفاوت باشند و به ناچار مجبور به تغییر طرح‌ها به شکل هندسی شدند. گرچه هنوز بعضی اشکال همان نقش‌های حیوانات می‌باشند، این از دید بسیاری از مردم ناباوری به نظر می‌آید و دلیل اصلی آن همان باورهای مذهبی و مکروه دانستن نقاشی جانوران است. همان‌گونه که این موارد در سایر طرح‌ها و نقش‌ها در قالی و سوزن‌دوزی و ... به چشم می‌آید.

- نکته‌ای که نمی‌توان از آن به سادگی گذشت سادگی طرح‌ها است یعنی اکثر طرح‌ها از ۴ نوع شکل تشکیل شده‌اند:
- ۱- یک دایره توخالی؛
  - ۲- یک دایره توپر؛
  - ۳- یک خط میله‌ای؛
  - ۴- یک نیم‌دایره.

تمامی طرح‌ها از ترکیب این ۴ شکل به وجود آمده‌اند. گل، زنجیره موج، درخت خرما، به علاوه آن طرح‌ها نه به صورت مکتوب در جایی نقش بسته‌اند که سفالگران از روی آنها نقاشی کنند و نه از دیگر طرح‌ها روی سایر سفال‌ها یا دیگر کارهای مربوط به صنایع دستی محلی اقتباس شده‌اند، بلکه تمامی طرح‌ها تخیل زنان و دخترانی است که نه با سایر مناطق مروده داشته‌اند و نه با هم‌فکری هم طرح پیاده نموده‌اند، بلکه هر طرح، قدرت تخیل خود فرد است که نشان‌دهنده نوع نگرش نسبت به آواز طبیعت و محیط اطرافش می‌باشد. همچنین با توجه به زیبایی و نوع ترکیب آنها می‌توان این طرح‌ها از نگاه زیبایی‌شناختی مورد مطالعه قرار داد.

پخت سفال

کار پخت اعم از چیدن سفال‌ها در کوره، روشن کردن آتش، کنترل سوخت، خاموش کردن کوره و خارج نمودن سفال‌ها به عهده مرد است.

کوره‌های صنعتی معمولاً در داخل زمین حفر شده و بیشتر به صورت گودالی گرد که قطر دهانه آن یک متر و قطر قسمت پایین آن ۳ متر و عمق آن حدود ۲/۵ متر است و درون بعضی از کوره‌ها را با کاهگل اندود می‌نمایند و ظروف پس از اینکه خشک و رنگ‌آمیزی شدند یک ردیف در کناره کوره و ردیف دیگر با فاصله نیم‌متر از ردیف اول چیده می‌شوند. ظروف بر روی خشت‌های پخته شده گذاشته می‌شوند و در چند ردیف روی هم قرار می‌گیرند. در وسط کوره و بین دو ردیف با چوب آتش روشن می‌کنند. آتش در تمام روز روشن و در شب خاموش می‌گردد و روز بعد برای بار دوم آتش روشن می‌شود. در پایان روز دوم درب کوره را محکم با

کاهگل می‌پوشانند و کوره به مدت دو روز به همان حالت باقی می‌ماند و بعد از آن درب کوره را باز و پس از اینکه کاملاً سرد شد ظروف را بیرون می‌آورند.

لازم به ذکر است این کوره دقیقاً همان کوره پخت آجر در سال‌های قدیم می‌باشد و شاید این از دلایل زنده نگهداشتن بودن پخت سفال و وجود کوره‌های پخت آجر می‌باشد که نشان می‌دهد در ادوار گذشته پخت آجر و سفال بعد از کشاورزی و سوزن‌دوزی گسترده‌ترین شغل مردم بوده است و از این کوره‌ها که اکنون فقط ویرانه‌های آن باقی مانده می‌توان به کوره قدیمی سوریان سراوان، کوره روستای گشت سراوان و کوره سوران اشاره کرد.

روش پخت بالا تا حدود ۲۵ سال قبل در منطقه رواج داشت اما از سال ۱۳۵۴ با ساخت کوره جدیدی عمل پخت در کوره نفت‌سوز انجام می‌گیرد. این کوره دو طبقه دارد، دیوار آن از آجر و ملات آن از مخلوط خاک سفالگری و خاک رس معمولی است. در این کوره حدود ۲۰۰ تا ۲۵۰ قطعه سفال در اندازه‌های متفاوت می‌گنجد و معمولاً کوره را تا وقتی که رنگ سفال به نارنجی درآید روشن نگه می‌دارند.

انواع تولیدات

- ۱- چلیم (قلیان): از سه قسمت تشکیل می‌شود، ۱- ته چلیم؛ ۲- بدنه چلیم؛ ۳- سرچلیم. ته چلیم: ظرفی گرد و صاف با لبه‌ای در حدود ۲ الی ۳ سانتی‌متر می‌باشد. بدنه چلیم: قسمت اصلی چلیم که آب درون آن قرار می‌گیرد و سوراخی جهت قرار گرفتن نیچلیم در آن تعبیه می‌شود. سرچلیم: قسمتی که درون آن تنباکو و زغال قرار می‌دهند و به وسیله نی بلندی به چلیم وصل می‌شود.
- ۲- خمیردان: این وسیله برای تهیه خمیر جهت پخت نان ساخته می‌شود.
- ۳- آفتابه: برای وضو گرفتن و طهارت ساخته می‌شود. شکل آن شبیه پارچ است و تنها فرق آن علاوه بر دسته، لوله‌ای است که آب از آن خارج می‌شود.
- ۴- سوچکی (اسپند دودکن): ظرفی برای دودکردن اسپند.

۵- قندان؛

۶- زیرسیگاری؛

۷- انواع بشقاب بزرگ و کوچک؛

۸- لیوان؛

۹- فلک.

همچنین شاید یکی از مشکلات سفال کلپورگان این باشد که سفالگران حاضر به قبول نصب چرخ سفالگری نیستند اما این بی دلیل نیست. زیرا خاک منطقه کلپورگان دارای چسبندگی است و گل به چرخ سفالگری می چسبد باعث انعطاف پذیری کمتری می شود. از طرفی سفال های کلپورگان تنها سفال هایی هستند که قدمتی ۴ تا ۶ هزار ساله را به دوش می کشند و زنان سالخورده کلپورگان تنها کسانی هستند که در جهان به شیوه بدوی کار می کنند. یعنی گذشت زمان و تحول زندگی در طی هزاران سال نتوانسته بر اصالت سفال کلپورگان تأثیر بگذارد.

اهمیت سفال کلپورگان

سفال کلپورگان نشان داد که در دنیای صنعتی که تکنولوژی مدرن دانش صنعتی را درهم می شکند نه تنها از اهمیت هنر و صنعت کاسته نشده بلکه ضرورت حفظ و پاسداری آنها، بیش از پیش احساس می شود.

شاید سفال سستی کلپورگان از نظر اقتصادی و برای تأمین معاش در عصر جدید مقرون به صرفه نباشد و شاید بهتر باشد نیروی کار این بخش را در جاهایی به کار بگیریم که از نظر بهره‌وری و بازدهی نیروی کار، مناسب تر باشند. از طرفی با توجه به چسبندگی زیاد گل، شاید ماشینی کردن کارگاه چندان به صرفه نباشد.

اما رها کردن این صنعت غنی به معنای تخریب یک تمدن ۶ هزار ساله است و آنچه به این هنر اهمیت دو چندان می بخشد عدم تغییر تکنیک های ساخت آن در طی دوره طولانی و درازمدت ۶ هزار ساله می باشد که مطالعه جدی بیشتر باستان شناسان و مورخان را می طلبد و

می‌توان با آن تمدن‌های اطراف، آداب، سنت‌ها، آیین‌ها و نوع مرادوت و تجارت با همسایگان احتمالی را در سیمای سفال کلپورگان مشاهده نمود. به‌نظر می‌آید از نظر اقتصادی باید به ابعاد توریستی آن توجه کنیم و در حفظ و پاسداری از تکنیک‌های آن کوشا باشیم و آن را صرفاً کارگاهی توریستی برای تولید و عرضه به بخش مصرفی قلمداد نماییم.

اگرچه نمی‌توان سهم این کارگاه را در اشتغال کلپورگان نادیده گرفت، اما با توجه به حقوق و دستمزد و رفاه استاندارد از نظر اقتصادی نمی‌توان برای آن جایگاهی قائل شد. چنان‌که آمار نشان می‌دهد فروش سفال در سراوان نسبت به بقیه صنایع دستی بومی در جایگاه پایین‌تری قرار دارد. چنان‌که سفال کلپورگان در بازار جهان به‌صورت اصولی بازاریابی شود می‌توان به‌عنوان منبع درآمد ارزی و اشتغال‌زایی از آن نام برد یعنی با توجه به هزینه‌های واقعی کار بتوان آن را در بازار جهانی به فروش رساند و به این ترتیب این صنعت می‌تواند از چند جهت نسبت به بقیه صنایع مهم‌تر جلوه کند:

- ۱- حفظ و پاسداری میراث چندین هزار ساله این مرز و بوم؛
- ۲- معرفی اصولی برای استقبال کشورهای خارجی از این نوع سفال؛
- ۳- عدم نیاز به سرمایه فراوان؛
- ۴- عدم تخصیص هزینه برای تربیت نیروی کار؛
- ۵- اشتغال‌زایی هم از نظر فعالیت‌های تولیدی و هم از نظر خدمات سیاحتی و با توجه به امکانات محدود؛
- ۶- عدم ایجاد رقابت با دیگر کشورها زیرا هنری است منحصر به فرد و تنها در این منطقه رواج دارد.

با توجه به این خصوصیات باید نسبت به سیاست‌های اتخاذ شده برای سفال کلپورگان تجدیدنظر نمود و بیشتر به ابعاد فرهنگی، سنتی، توریستی، خدمات سیاحتی و درآمدزایی خدمات و همچنین بعد تاریخی آن توجه نمود تا ابعاد تولید محدود با هزینه‌بری فراوان آن. این شرایط اقتضا می‌کند بیشترین سرمایه‌گذاری را در زمینه سیاحتی بکنیم. همچنین باید در هنرهای سنتی و قدیمی در ایران و جهان جایگاهی مناسب داشته باشیم و این میسر نخواهد شد جز با توجه بیشتر

نهادهای و سازمان‌های دولتی برای غنی کردن و حفظ و شناسایی آن از طریق نمایشگاه‌های بین‌المللی. همچنین لازم به ذکر است که تولید سفال در این منطقه مربوط به فصول خاصی از سال می‌باشد که این می‌تواند از معایب ایجاد اشتغال به شمار آید. با توجه به جداول، منطقه سرافان از نظر صنایع دستی محلی در بقیه ماه‌های نیمسال اول هیچ‌گونه درآمدی نداشته است.

پیشنهادات

- برای شناسایی و معرفی سفال کلپورگان و برای ارتقاء درآمدزایی آن و همچنین کاهش بیکاری منطقه و حفظ این صنعت - هنر به نظر می‌رسد نسبت به پیشنهادهای زیر کوشا تر عمل کنیم:
- ۱- تلاش برای جلب توجه زنان و دختران روستا به عنوان یک حرفه و منبع درآمد؛
  - ۲- انتشار کاتالوگ و بولتن مخصوص برای جلب سیاحان؛
  - ۳- ارتقاء بخش خدمات برای سیاحان؛
  - ۴- تلاش برای توریستی کردن منطقه؛
  - ۵- معرفی کامل هنر به جهانیان از طریق سایت اینترنت؛
  - ۶- جلب نظر محافل جهانی برای تبلیغ و پوشش آن؛
  - ۷- فراهم آوردن شرایط برای کسانی که خواستار استفاده از خاک کلپورگان در سفالگری با این سبک هستند؛
  - ۸- ایجاد نمایشگاه‌های داخلی و خارجی برای معرفی سبک‌های خاص تولید سفال در سرافان؛
  - ۹- آموزش تکنیک‌های ساخت سفال؛
  - ۱۰- حمایت از تولیدکنندگان برای فروش محصولاتشان؛
  - ۱۱- بازاریابی برای سفال کلپورگان؛
  - ۱۲- ایجاد فروشگاه‌های عرضه سفال کلپورگان و گسترش فروشگاه‌ها در داخل و خارج از کشور.

اقدامات انجام شده توسط مرکز صنایع دستی استان برای شناخت بیشتر صنایع دستی در سال ۱۳۸۱:

- ۱- نمایشگاه سراسری صنایع دستی ایران- شهر توریستی کلاردشت؛
- ۲- نمایشگاه ایرانگردی و جهانگردی و صنایع وابسته به آن- مشهد؛
- ۳- نمایشگاه صنایع دستی اراک (تجلیل از پیشکسوتان، برگزیدگان و مروجین صنایع دستی)؛
- ۴- نمایشگاه سراسری مناطق آزاد ایران- تهران؛
- ۵- نمایشگاه بازار گردشگری خاورمیانه- شیراز؛
- ۶- نمایشگاه دانشجویی عمران- زاهدان.

تعداد فروشگاه‌های صنایع دستی ایران

- ۱- یک واحد فروشگاه‌های و نمایشگاهی در زاهدان؛
- ۲- نمایندگی فروش تعاونی خدمات صنایع دستی در فروشگاه رفاه؛
- ۳- نمایندگی فروش تعاونی خدمات در پاساژ هامون؛
- ۴- پیش‌بینی فروشگاه و نمایشگاه در منطقه آزاد چابهار.

نتیجه

۱- آنچه از این مباحث به دست می‌آید این است که سفال کلپورگان تنها هنری است که در طی ادوار و سالیان دراز توانسته سستی بودنش را حفظ کند پس توجه بیشتری برای ترویج و مطالعه آن می‌طلبد.

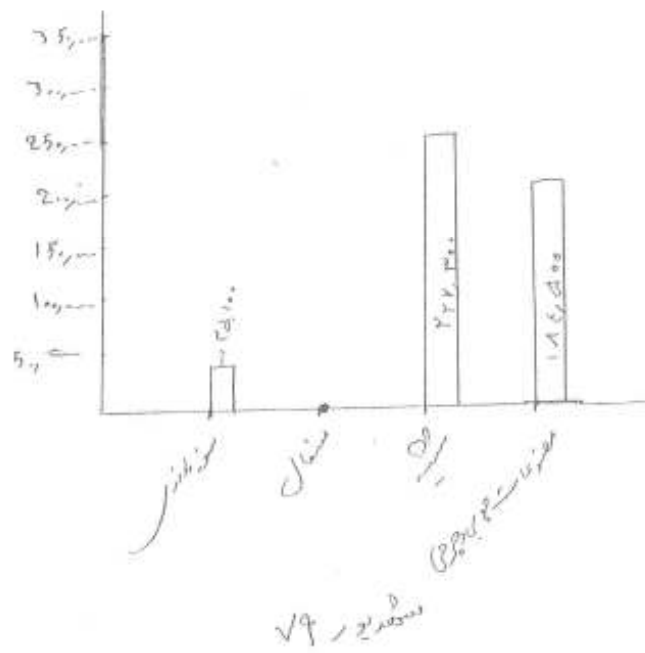
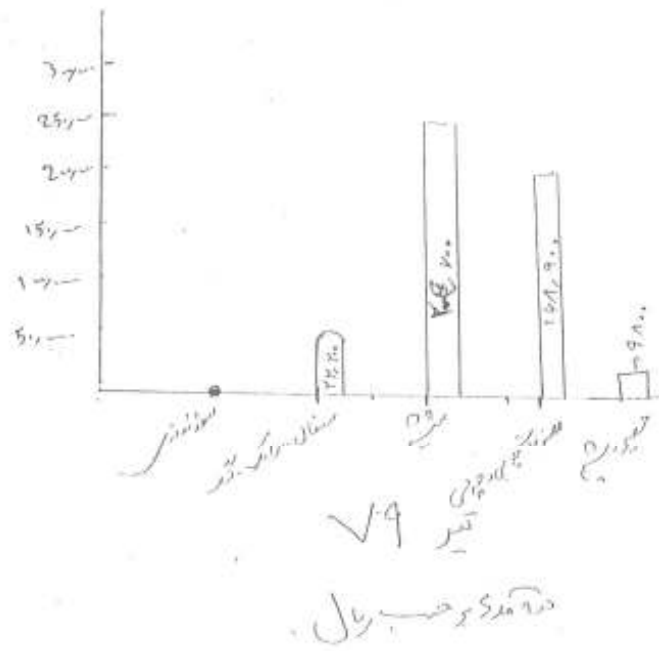
۲- علاوه بر قسمت تولیدی و کارگاهی سفال کلپورگان، باید به توریستی و سیاحتی کردن آن نیز توجه داشت.

- ۳- این هنر می‌تواند یکی از راه‌های ورود ارز به کشور باشد؛
- ۴- این هنر می‌تواند تا حد زیادی مشکل بیکاری مردم را حل کند؛
- ۵- سفال کلپورگان می‌تواند نماینده زنده تمدن ۶ هزار ساله باشد؛

- ۶- شاید در بین طرح‌های صنایع دستی بومی تنها هنری باشد که برای تولید آن مردها بالاجبار مشغول به کار می‌شوند؛
- ۷- همچنین در بین طرح‌های صنایع دستی بومی، طرح‌های سفال تنها طرح‌هایی هستند که فقط از ذهن و تخیل زنان و دختران نشئت می‌گیرند؛
- ۸- برای ترویج و گسترش این صنعت نیاز به سرمایه‌کلانی نیست و با حداقل امکانات می‌توان انواع سفالینه‌ها را تولید نمود؛
- ۹- صنعت سفال کلپورگان هنر منحصر به فرد این منطقه می‌باشد که نمی‌توان رقیبی برای آن پیدا نمود.

منابع

- افشار، ایرج، تاریخ بلوچستان.
- دهقان، لیل، بررسی امکانات توسعه صنایع دستی استان.
- سجادی، سیدمنصور، باستان‌شناسی و تاریخ بلوچستان.
- عباسیان، میرمحمد، تاریخ سفال و کاشی در ایران از عهد ماقبل تاکنون.
- کلارک، جی. و سومی میراموتو، سیری در صنایع دستی ایران.
- کیانی، محمدیوسف و فاطمه کریمی، هنر سفالگری در دوره اسلامی.
- مدیریت صنایع دستی استان سیستان و بلوچستان، بررسی امکانات توسعه صنایع دستی استان.
- مرکز صنایع دستی استان، بررسی سفال استان س و ب.
- هاشم‌زهی، افشین و حمید جمال‌زهی، بررسی وضعیت صنایع دستی استان س و ب.
- هرنیک، ارنی، سفال ایران در دوره اشکانی.

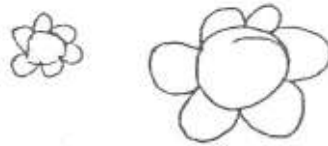

طرح گلک

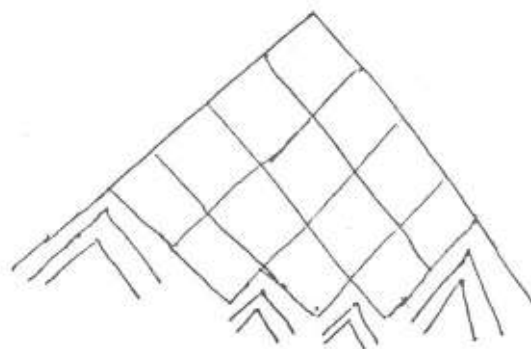
طرح گل

طرح گل

طرح نقطه

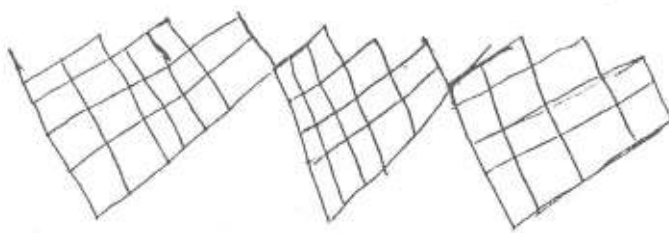
طرح لوز (کوه)

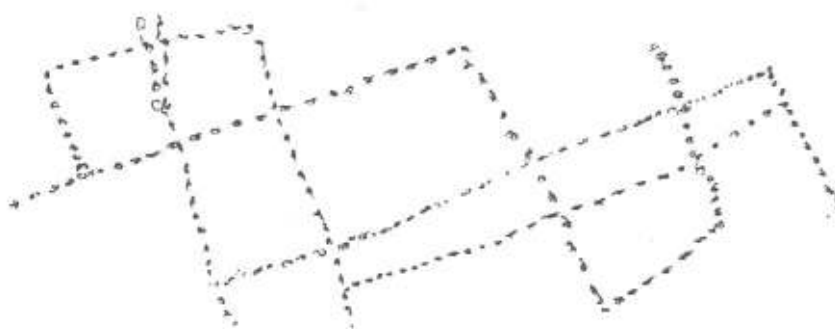
طرح تکوی

طرح زنجیر

طرح زنجیر

طرح زنجیر

